

ISSN 2524-2369 (Print)

ISSN 2524-2377 (Online)

УДК [378.245:327]«1991/2021»(476)

<https://doi.org/10.29235/2524-2369-2024-69-2-119-127>

Поступила в редакцию 14.08.2023

Received 14.08.2023

ГІСТОРЫЯ

HISTORY

А. В. Гурын

Акадэмія кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь, Мінск, Беларусь

АБАРОНА ДЫСЕРТАЦЫЙ ПА МІЖНАРОДНАЙ ПРАБЛЕМАТЫЦЫ Ў СПЕЦСАВЕТАХ БЕЛАРУСІ Ў 1991–2021 ГГ.

Анотацыя. Стат'я посвячана аналізу рэзультатыўнасці зашчыты дысертаций па міжнароднай праблематыцы ў Беларусі ў 1991–2021 гг., а таксама агульнай характарыстыцы тэматыкі дысертаций па спецыяльнасцям «Гісторыя міжнародных адносін і знешняй палітыкі», «Міжнароднае права. Еўрапейскае права», «Палітычныя праблемы міжнародных адносін, глабальнага і рэгіянальнага развіцця» і звязаных з імі.

Ключевыя словы: міжнародныя даследаванні, історыяграфія міжнародных адносін, дысертация, савет па зашчыце, міжнародныя адносіны, знешняя палітыка, міжнароднае права, палітычныя праблемы міжнародных адносін

Для цытавання: Гурын, А. В. Абарона дысертаций па міжнароднай праблематыцы ў спецсаветах Беларусі ў 1991–2021 гг. / А. В. Гурын // Весті Нац. акад. навук Беларусі. Сер. гуманітар. навук. – 2024. – Т. 69, № 2. – С. 119–127. <https://doi.org/10.29235/2524-2369-2024-69-2-119-127>

Aliaksandr V. Huryn

Academy of Public Administration under the aegis of the President of the Republic of Belarus, Minsk, Belarus

DEFENSE OF DISSERTATIONS ON INTERNATIONAL ISSUES IN THE SPECIAL COUNCILS OF BELARUS IN 1991–2021

Abstract. The article is devoted to the analysis of the effectiveness of defending dissertations on international issues in Belarus in 1991–2021, as well as the general characteristics of the topics of dissertations on the specialties “History of international Relations and foreign policy”, “International law. European Law”, “Political problems of international relations, global and regional development” and related.

Keywords: international studies, historiography of international relations, dissertation, defense council, international relations, foreign policy, international law, political problems of international relations

For citation: Huryn A. V. Defense of dissertations on international issues in the special councils of Belarus in 1991–2021. *Vestsi Natsyyanal'nai akademii navuk Belarusi. Seriya humanitarnykh navuk = Proceedings of the National Academy of Sciences of Belarus. Humanitarian Series*, 2024, vol. 69, no. 2, pp. 119–127 (in Belarusian). <https://doi.org/10.29235/2524-2369-2024-69-2-119-127>

Уводзіны. Важным зместам навуковай дзейнасці, паказчыкам сталасці і выніковасці навуковага кірунку з'яўляюцца выкананне і абарона кандыдацкіх і доктарскіх дысертаций. Дысертация як самастойна выкананая кваліфікацыйная навуковая праца, якая сведчыць аб асабістым укладзе аўтара ў навуку і прысвечана вырашэнню навуковай задачы або вывучэнню абранай навуковай праблемы, з'яўляецца прызнаннем работы дысертанта навуковай грамадскасцю.

Пры гэтым толькі павелічэнне колькасці абарон доктарскіх дысертаций, якія павінны быць прысвечаны распрацоўцы новага навуковага кірунку і змяшчаць прынцыпова новыя навуковыя вынікі, сукупнасць якіх з'яўляецца значным дасягненнем у адпаведнай галіне навукі, спрыяе стварэнню і развіццю навуковых школ. Такім чынам, зніжэнне эфектыўнасці работы дактарантуры выклікае заняпад і пэўнага навуковага кірунку, і галіны навукі ўвогуле.

Выніковасць абароны дысертацый па міжнароднай праблематыцы ў Беларусі ў 1991–2021 гг. нельга назваць адназначнай: у гэты гістарычны перыяд назіраліся спады і дасягненні, аднак агульны вынік відавочны – у краіне склалася сістэма падрыхтоўкі кадраў найвышэйшай навуковай кваліфікацыі. Мэта артыкула – аналіз выніковасці абароны дысертацый па міжнароднай праблематыцы ў Беларусі ў постсавецкі перыяд¹.

На сённяшні дзень нельга сказаць, што самастойнасць навукі міжнародных адносін агульна прызнана, таму да яе трэба адносіць такія кірункі сацыяльных і гуманітарных навук, як тэорыя, гісторыя і сучасны стан міждзяржаўных міжнародных адносін, іх прававое рэгуляванне і палітычныя праблемы ў дадзенай галіне. У сувязі з гэтым можна канстатаваць агульнавядомы факт: навука міжнародных адносін (міжнародныя даследаванні) мае комплексны, міждысцыплінарны характар. Што тычыцца спецыяльнасцей дысертацый, то ў праблемнае поле міжнародных даследаванняў трапляюць наступныя спецыяльнасці міжнароднай тэматыкі: 07.00.05 (07.00.15) – “Гісторыя міжнародных адносін і знешняй палітыкі” (гістарычныя навукі), 12.00.10 – “Міжнароднае права. Еўрапейскае права” (юрыдычныя навукі), 23.00.04 – “Палітычныя праблемы міжнародных адносін, глабальнага і рэгіянальнага развіцця” (палітычныя навукі), а таксама звязаныя з імі: 07.00.02 – “Айчынная гісторыя”, 07.00.03 – “Усеагульная гісторыя”, 23.00.01 – “Тэорыя і філасофія палітыкі, гісторыя і метадалогія палітычнай навукі”, 23.00.02 – “Палітычныя інстытуты, працэсы і тэхналогіі”. Такім чынам, задача артыкула – агульная характарыстыка тэматыкі дысертацый па кожнай з названых спецыяльнасцей і ўвогуле.

Асноўная частка. На мяжы 1980–1990-х гг. пачаўся якасна новы перыяд у развіцці беларускай грамадска-палітычнай навукі, што было звязана з распадам СССР і станаўленнем незалежнай Рэспублікі Беларусь. Часткай глыбокіх трансфармацыйных працэсаў, якія адбываліся ў беларускай навучы, з’явілася фарміраванне нацыянальнай школы міжнародных даследаванняў.

У савецкія часы ў БССР, асабліва ў 1970–1980-я гг., сфарміраваліся пэўныя традыцыі вывучэння і выкладання гісторыі міжнародных адносін і знешняй палітыкі замежных краін. Гэтыя традыцыі развіваліся ў межах двух галоўных цэнтраў адукацыі і навукі рэспублікі – Белдзяржуніверсітэта і Акадэміі навук. Нягледзячы на тое, што доўгі час з-за адсутнасці кадраў і неадпаведнасці міжнароднай праблематыкі асноўным кірункам дзейнасці беларускай гістарычнай навукі, якім з’яўлялася вывучэнне “ўнутранай” гісторыі БССР, падраздзяленні Акадэміі навук і БДУ не маглі разгарнуць сваю працу па даследаванні гісторыі міжнародных адносін, іх дзейнасць у савецкі перыяд паспрыяла складванню асноўных тэматычных кірункаў сучаснай школы міжнародных даследаванняў, метадалагічных падыходаў, кадравага патэнцыялу і структурных адзінак.

Разам з ліквідацыяй манаполіі марксісцка-ленінскай метадалогіі ў грамадска-палітычных навукі і замацаваннем адноснага гнасеалагічнага плюралізму ў айчынную навуку вярнуліся забароненыя раней імёны, былі зняты абмежаванні на вывучэнне так званых “белых плямаў”, пачалі вывучацца новыя тэмы і закрытыя раней праблемы.

Узмацнілася таксама актуальнасць некаторых кірункаў грамадска-палітычнай навукі, якія разглядаліся як прэрагатыва Масквы і амаль не развіваліся ў БССР. Гэта тычыцца міжнародна-прававых і міжнародна-палітычных даследаванняў: і тыя, і другія ў савецкія часы ў БССР мелі эпизадны характар, таму можна адзначыць, што іх прыйшлося будаваць амаль з “нуля”.

Набыццё Рэспублікай Беларусь незалежнасці і правядзенне ёю самастойнай знешняй палітыкі патрабавалі падрыхтоўкі ўласных дыпламатычных кадраў і вывучэння вопыту замежных краін у гэтай галіне. Дзяржаўныя органы апынуліся перад неабходнасцю прыняцця мер, накіраваных на ўдасканаленне знешнепалітычнага курсу дзяржавы, правядзенне актыўнай знешняй палітыкі. Гэтыя працэсы не маглі ажыццяўляцца без паглыблення і пашырэння міжнародных даследаванняў, што стала адным з трыгераў актывізацыі падрыхтоўкі навуковых работнікаў найвышэйшай кваліфікацыі [4–5].

¹ У артыкуле акрамя абароненых дысертацый прааналізавана некалькі прац, абарона якіх не адбылася ці не зацверджана ВАК, паколькі іх аўтарамі праведзена істотная работа, апублікаваны манаграфіі і навуковыя артыкулы па тэме. Наконт некаторых прац адсутнічае адкрытая інфармацыя аб выніках абароны.

Гістарычныя навукі. На першым этапе існавання незалежнай Беларусі ў галіне развіцця гістарычнай навукі, у тым ліку і гісторыі міжнародных адносін і знешняй палітыкі, адзначаліся пэўныя негатыўныя тэндэнцыі, у першую чаргу звязаныя са зменай пакаленняў даследчыкаў і скарачэннем фінансавання фундаментальнай навукі, што з’явілася прычынай істотнага адтоку кадраў. Па звестках айчыннага спецыяліста па гісторыі навукі Р. У. Карзенкі, з 1991 па 2000 г. колькасць прафесійных гісторыкаў скарацілася больш чым у два разы: ад 406 да 181 чал. Колькасць дактароў гістарычных навук практычна не змянілася, аднак колькасць кандыдатаў скарацілася больш чым удвая – ад 187 да 77 чал. [1, с. 157]. Асаблівую занепакоенасць выклікаў узрост прадстаўнікоў гістарычнага корпуса краіны: больш як палова даследчыкаў перайшла пяцідзясяцігадовы рубеж – 80 % дактароў і 25 % кандыдатаў гістарычных навук адпаведна, прычым узроставаая група дактароў гістарычных навук, маладзейшых за 40 год, складала не больш за 0,5 % [1, с. 157]. Гэтая тэндэнцыя істотна не змянілася і на сучасным этапе. Так, паводле інфармацыі Нацыянальнага статыстычнага камітэта Рэспублікі Беларусь адносна айчыннай навукі ўвогуле, па даных за 2021 г., 61 % (3 172 чал.) даследчыкаў з навуковай ступенню перайшлі пяцідзясяцігадовы рубеж – 93 % дактароў і 54 % кандыдатаў гістарычных навук адпаведна, узроставаая група дактароў навук, маладзейшых за 40 год, складала не больш за 0,4 % [2].

Адзначаная тэндэнцыя з’явілася адной з найбольш важных прычын скарачэння колькасці навуковых распрацовак у 1990-я гг. Згодна з данымі, якія прыводзіць нямецкі даследчык Р. Лінднэр, спасылаючыся на беларускі друк, з 1986 па 1996 г. было абаронена 307 дысертацый па гістарычных навук, з іх 57 – доктарскіх, прычым за перыяд 1991–1996 гг. абаронена 109 дысертацый, з іх 22 – доктарскія [3, с. 415]. Толькі пачынаючы з 1997–1999 гг. назіраецца тэндэнцыя да павелічэння колькасці абарон і, як вынік, колькасці навуковых кадраў найвышэйшай кваліфікацыі.

Інстытуцыянальная база гістарычных даследаванняў у 1990-я гг. у параўнанні з 1980-мі гг. істотна не змянілася. Да яе можна аднесці такія навукова-даследчыя ўстановы, як Інстытут гісторыі НАН Беларусі, Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору НАН Беларусі, Беларускі навукова-даследчы інстытут дакументацыі, археграфіі і архіўнай справы. Гістарычныя праблемы даследаваліся таксама ў БДУ, БДПУ імя М. Танка, Брэсцкім, Віцебскім, Гродзенскім, Гомельскім, Магілёўскім, Полацкім універсітэтах, дзе дзейнічалі гістарычныя факультэты. У межах гэтых устаноў існавалі саветы па абароне дысертацый па гістарычных навук (у БДУ – два, у Інстытуце гісторыі, Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору НАН Беларусі, Беларускім навукова-даследчым інстытуце дакументацыі, археграфіі і архіўнай справы, БДПУ імя М. Танка – па аднаму).

Што тычыцца міжнароднай праблематыкі, то, нягледзячы на стварэнне ў 1992 г. кафедры, а ў 1995 г. – факультэта міжнародных адносін, спецыялізаваны савет па абароне доктарскіх і кандыдацкіх дысертацый Д 02.01.20 па спецыяльнасці “Гісторыя міжнародных адносін і знешняй палітыкі” быў створаны ў БДУ толькі ў 1998 г. і праіснаваў да 2005 г. (старшыня – дэкан факультэта міжнародных адносін, загадчык кафедры міжнародных адносін, прафесар, доктар гістарычных навук А. В. Шарапа). Гэтым тлумачыцца параўнальна невялікая колькасць дысертацый, абароненых па міжнароднай тэматыцы ў першай палове 1990-х гг. па існаваўшай тады спецыяльнасці 07.00.05, якая пазней была пераўтворана ў спецыяльнасць 07.00.15.

Першай у краіне кандыдацкай дысертацыяй, абароненай па спецыяльнасці “Гісторыя міжнародных адносін і знешняй палітыкі”, стала кандыдацкая дысертацыя аспіранта кафедры міжнародных адносін БДУ А. І. Гардзейчыка (1998 г.) “Палітычныя і эканамічныя ўзаемаадносіны Рэспублікі Беларусь і Расійскай Федэрацыі ў першай палове 1990-х гг.” (на рускай мове). У снежні 2000 г. упершыню ў краіне былі паспяхова абаронены доктарскія дысертацыі па гэтай жа спецыяльнасці М. Э. Часноўскім “Сістэмныя пераўтварэнні ў Рэспубліцы Польшча (1989–1999 гг.)” і В. Г. Шадурскім “Культурныя сувязі Беларусі з краінамі Цэнтральнай і Заходняй Еўропы (1945–1990-я гг.)” (на рускай мове). Усяго ў Савеце з 1998 па 2005 г. было абаронена 2 доктарскія і 26 кандыдацкіх дысертацый¹, гэта прыкладна 3,5 дысертацыі за год. Спыненне існавання

¹ Уключна: 2 дысертацыі, не зацверджаныя ВАК.

самастойнага Савета па абароне дысертацый па спецыяльнасці “Гісторыя міжнародных адносін і знешняй палітыкі” сур’ёзна паўплывала на падрыхтоўку спецыялістаў-міжнароднікаў найвышэйшай кваліфікацыі, скарачэнне колькасці абарон, выніковасць работы аспірантуры і дактарантуры ў гэтай галіне. Паколькі скарацілася колькасць абарон кандыдацкіх дысертацый, паменшыліся магчымасці фарміравання новых навуковых школ у галіне міжнародных адносін і істотна запаволіўся колькасны рост навуковых школ, якія ўжо існавалі.

У гэты перыяд былі абаронены яшчэ 4 дысертацыі: В. М. Мацэля (07.00.15) у Дыпламатычнай акадэміі МЗС Расійскай Федэрацыі (доктарская); Р. Р. Лазько, Л. В. Лойкі (07.00.15, 07.00.03) (доктарскія), В. І. Бобышаў (кандыдацкая) у БДУ ў спецсавеце Д 02.01.05.

Пасля спынення працы самастойнага спецыялізаванага савета спецыяльнасць “Гісторыя міжнародных адносін і знешняй палітыкі” была адкрыта для абароны ў спецсавеце БДУ па гістарычных навуках Д.02.05.01, дзе прымаліся да абароны дысертацыі яшчэ па трох гістарычных спецыяльнасцях, у тым ліку па спецыяльнасці “Айчынная гісторыя”, па якой традыцыйна было найбольш абарон. У перыяд з 2006 па 2021 г. па спецыяльнасці “Гісторыя міжнародных адносін і знешняй палітыкі” было абаронена 35 дысертацый: 6 доктарскіх¹ і 29 кандыдацкіх² (прыкладна 2,2 дысертацыі за год).

Акрамя спецыяльнасці 07.00.15 “Гісторыя міжнародных адносін і знешняй палітыкі”, абарона дысертацый па міжнароднай праблематыцы ў постсавецкі перыяд ажыццяўлялася ў межах спецыяльнасцей “Айчынная гісторыя” і “Усеагульная гісторыя”. Пры гэтым спыненне існавання самастойнага Савета па абароне па спецыяльнасці 07.00.15 у 2005 г. стала прычынай павелічэння колькасці абарон дысертацый па гэтых спецыяльнасцях. Падкрэслім, што гаворка ідзе пра тэмы, больш ці менш звязаныя з міжнароднымі адносінамі і знешняй палітыкай. Усяго ў 1992–2021 гг. па спецыяльнасці “Айчынная гісторыя” было абаронена 2 доктарскія і 22 кандыдацкія дысертацыі; па спецыяльнасці “Усеагульная гісторыя” – 7 доктарскіх³ і 25 кандыдацкіх дысертацый. Таксама дысертацыі па міжнароднай тэматыцы былі абаронены па спецыяльнасцях 07.00.01 – “Гісторыя КПСС/КПБ” – 1 кандыдацкая дысертацыя; 07.00.09 – “гістарыяграфія, крыніцазнаўства і метады гістарычнага даследавання” – 1 доктарская дысертацыя. Усяго па гістарычных спецыяльнасцях, без уліку спецыяльнасці “Гісторыя міжнародных адносін і знешняй палітыкі”, за трыццацігадовы перыяд было абаронена 58 дысертацый (10 доктарскіх і 48 кандыдацкіх), што складае прыкладна 1,9 дысертацыі за год.

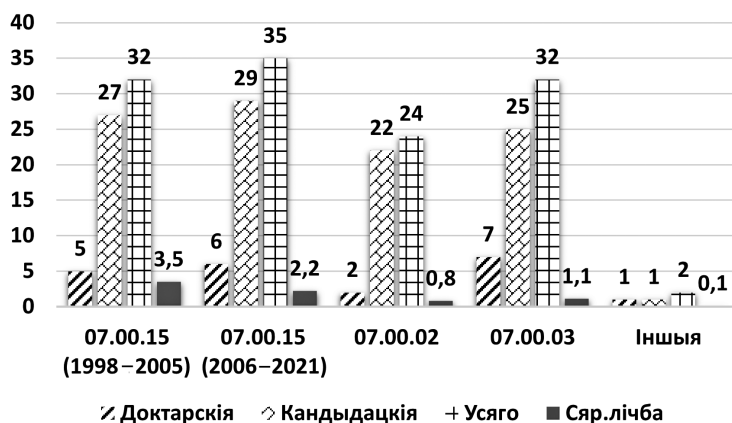
Такім чынам, сярэдняя колькасць штогадовай абароны па усіх гістарычных спецыяльнасцях па міжнароднай тэматыцы (21 доктарская і 104 кандыдацкія дысертацыі) складала 4,2, што нязначна больш, чым у гады існавання спецыялізаванага Савета па спецыяльнасці 07.00.15 – 3,5. Пры гэтым, відавочна, што колькасць абарон па спецыяльнасці “Гісторыя міжнародных адносін і знешняй палітыкі” значна скарацілася – ад 3,5 да 2,2 дысертацыі ў год. Зразумела, існаванне самастойнага спецсавета па абароне вывядзіла кафедру і факультэт міжнародных адносін БДУ, дзе ён існаваў, у становішча вядучага навуковага цэнтру ў галіне міжнародных даследаванняў. Закрыццё спецсавета, з аднаго боку, стымулявала міжнародныя даследаванні па-за межамі кафедры міжнародных адносін, з другога – з’явілася негатыўным чыннікам для развіцця спецыяльнасці 07.00.15, тэматыка якой стала паступова “разыходзіцца” па іншых гістарычных спецыяльнасцях. Калі ў гады існавання спецсавета большасць абарон па міжнароднай тэматыцы была на карысць спецыяльнасці 07.00.15 адносна іншых гістарычных спецыяльнасцей (3,5 супраць 1,9 дысертацыі ў год), то пасля спынення яго дзейнасці паказчыкі амаль зраўняліся (2,2 і 1,9 адпаведна) (мал. 1).

Тэматыка дысертацыйных даследаванняў у галіне тэорыі і гісторыі міжнародных адносін і знешняй палітыкі ў постсавецкі перыяд значна змянілася, хоць і будавалася на падмурку, створаным у савецкія часы: беларускія даследчыкі, працягваючы вывучэнне ранейшых тэм, адкрылі новыя праблемы, некаторыя з тэм упершыню з’явіліся ў беларускай гістарыяграфіі.

¹ Уключна: 1 дысертацыя, абарона якой не адбылася.

² Уключна: 1 дысертацыя, абарона якой не адбылася; 4 дысертацыі, адкрытая інфармацыя аб выніках абароны якіх адсутнічае.

³ Уключна: 1 дысертацыя, абарона якой не адбылася.

Мал. 1. Колькасць дысертацый па міжнароднай праблематыцы, абароненых па спецыяльнасцях гістарычнай навукі ў 1991–2021 гг. у Рэспубліцы Беларусь

Fig. 1. The number of dissertations on international issues defended in the specialties of historical science in 1991–2021 in the Republic of Belarus

Даследаванні айчынных навукоўцаў ажыццяўляліся ў межах двух значных кірункаў: 1) *даследаванне гісторыі і пытанняў сучаснай знешняй палітыкі Беларусі*; 2) *даследаванне агульнай гісторыі міжнародных адносін і знешняй палітыкі замежных краін*.

Тэматыка навуковых інтарэсаў беларускіх даследчыкаў у галіне гісторыі знешняй палітыкі значна пашырылася: ад сярэдзіны вякоў да пачатку беларускай дзяржаўнасці. Працягваючы вывучэнне сувязяў Беларусі з замежнымі краінамі ў перыяд пасля 1944 г., яны больш увагі сталі надаваць знешнепалітычнай гісторыі Беларусі ў 1910–1920-я гг., а таксама знешняй палітыцы Вялікага Княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай і інш.

У 1990-я гг. стала фарміравацца беларуская школа даследаванняў у галіне тэорыі і гісторыі міжнародных адносін і знешняй палітыкі замежных краін. Як і ў выпадку з гісторыяй знешнепалітычнай дзейнасці БССР, беларускія даследчыкі, працягваючы вывучэнне ранейшых тэм, адкрывалі новыя праблемы. Некаторыя з тэм упершыню з’явіліся ў беларускай гістарыяграфіі, напрыклад, вывучэнне міжнародных адносін на Далёкім Усходзе, праблемы міжнароднай бяспекі і пабудовы новай архітэктуры міжнародных адносін у Еўропе і інш.

Юрыдычныя і палітычныя навукі. Асобнымі кірункамі міжнародных даследаванняў трэба назваць міжнародна-прававыя і міжнародна-палітычныя даследаванні. У савецкія часы ў краіне яны фактычна не ажыццяўляліся. Аднак у постсавецкі перыяд была распачата падрыхтоўка спецыялістаў вышэйшай адукацыі, створаны навучальныя і навуковыя цэнтры ў гэтай галіне, у першую чаргу ў межах Белдзяржуніверсітэта, а таксама ў Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь, Акадэміі МУС Рэспублікі Беларусь, Гродзенскім дзяржаўным універсітэце і іншых установах. З другой паловы 1990-х гг. распачата падрыхтоўка кадраў найвышэйшай навуковай кваліфікацыі, сталі адкрывацца да абароны спецыяльнасці міжнароднага кшталту; было створана некалькі саветаў па абароне кандыдацкіх дысертацый.

Прадметам міжнароднага публічнага права з’яўляецца прававое рэгуляванне сістэмы міжнародных адносін і знешнепалітычнай дзейнасці дзяржаў і міжнародных арганізацый (спецыяльнасць па падрыхтоўцы аспірантаў і дактарантаў 12.00.10 “Міжнароднае права. Еўрапейскае права”), што набліжае міжнароднае публічнае права да даследаванняў у галіне міжнародных адносін.

Амаль адзіным цэнтрам міжнародна-прававых даследаванняў у незалежнай Беларусі з’яўлялася кафедра міжнароднага права БДУ, створаная ў 1992 г., у межах якой доўгія часы працавалі вядучыя спецыялісты ў галіне міжнароднага права Ю. П. Броўка і Л. В. Паўлава, пад кіраўніцтвам якіх была абаронена большасць кандыдацкіх дысертацый у 1990–2000-я гг. Некаторае павелічэнне колькасці кандыдатаў навук прывяло да пашырэння геаграфіі міжнародна-прававых

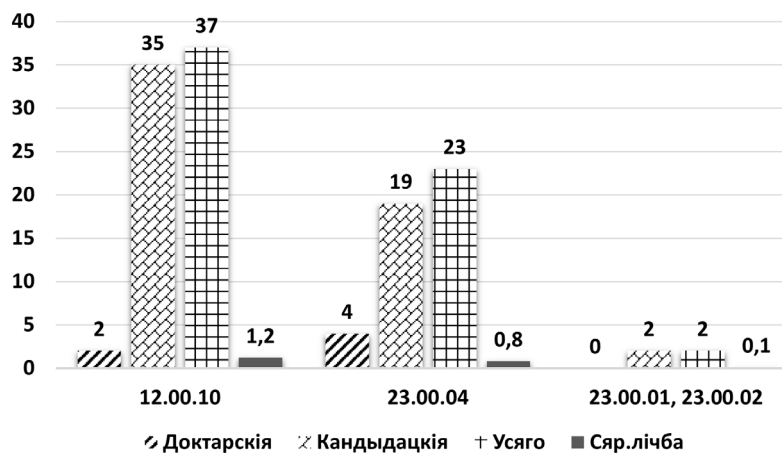
даследаванняў у краіне, але не стала прычынай стварэння раўназначных даследчых цэнтраў і росту колькасці дактароў навук па спецыяльнасці: усяго ў постсавецкі перыяд іх абаранілася толькі два.

Вынікам падрыхтоўкі навуковых кадраў найвышэйшай кваліфікацыі ў галіне міжнароднага публічнага права ў краіне ў 1991–2021 гг. стала абарона 2 доктарскіх (адна з іх за межамі краіны) і 35 кандыдацкіх дысертацый¹, што складае прыкладна 1,23 дысертацыі за год.

Як і міжнародна-прававыя, міжнародна-палітычныя даследаванні ў Беларусі атрымалі сваё развіццё толькі ў пачатку 1990-х гг. Пры гэтым калі ў галіне міжнародна-прававых даследаванняў у краіне склаліся пэўныя даследчыя традыцыі і інстытуцыянальныя адзінкі, то міжнародна-палітычныя даследаванні на фоне агульнапалітычных кірункаў мелі параўнальна эпизадычны характар. Тым не менш развіццё гэтай галіны можна лічыць больш выніковым, у першую чаргу за кошт доктарскіх дысертацый.

Такім чынам, вынікам падрыхтоўкі навуковых кадраў найвышэйшай кваліфікацыі ў галіне міжнародна-палітычных даследаванняў у краіне ў 1991–2021 гг. стала абарона 4 доктарскіх і 19 кандыдацкіх дысертацый па спецыяльнасці 23.00.04 – “Палітычныя праблемы міжнародных адносін, глабальнага і рэгіянальнага развіцця”, што складае прыкладна 0,77 дысертацыі за год.

Кандыдацкія дысертацыі па міжнароднай тэматыцы таксама былі абаронены па спецыяльнасцях 23.00.01 – “Тэорыя і філасофія палітыкі, гісторыя і метадалогія палітычнай навукі” – 1 дысертацыя; 23.00.02 – “Палітычныя інстытуты, працэсы і тэхналогіі” – 1 дысертацыя (мал. 2).

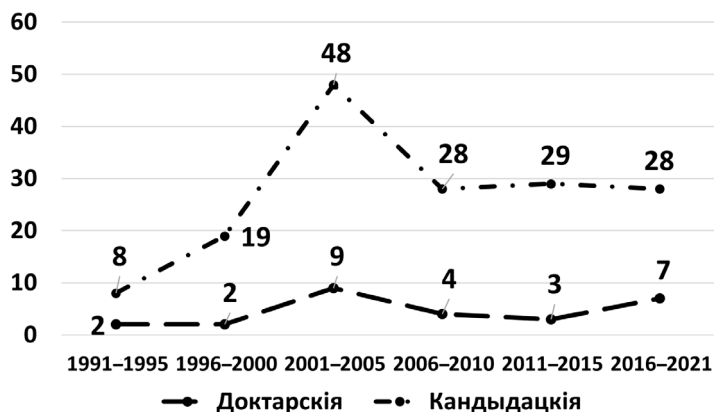
Мал. 2. Колькасць дысертацый па міжнародна-прававой і міжнародна-палітычнай праблематыцы, абароненых у 1991–2021 гг. у Рэспубліцы Беларусь

Fig. 2. The number of dissertations on international legal and international political issues defended in 1991–2021 in the Republic of Belarus

Высновы. Такім чынам, неабходна падкрэсліць, што за апошнія 30 год сфарміравалася нацыянальная школа міжнародных даследаванняў. Пацвярджэннем гэтаму можна лічыць вынікі падрыхтоўкі кадраў найвышэйшай навуковай кваліфікацыі: за даследаваны перыяд былі прадстаўлены да абароны, а таксама абаронены 27 доктарскіх і 160 кандыдацкіх дысертацый, большасць па спецыяльнасцях “Гісторыя міжнародных адносін і знешняй палітыкі” і “Міжнароднае права. Еўрапейскае права”. Аднак доктарскіх дысертацый па палітычных навукках было абаронена больш, чым па юрыдычных: 4 і 2 адпаведна.

Пасля істотнага колькаснага і якаснага росту міжнародных даследаванняў у другой палове 1990 – першай палове 2000-х гг. гэты працэс істотна запаволіўся ў другой палове даследаванага часу, аднак у параўнанні з савецкім перыядам якасныя і колькасныя вынікі развіцця міжнародных даследаванняў у краіне аказаліся несувымерна больш значнымі (мал. 3).

¹ Уключна: 2 дысертацыі, не зацверджаныя ВАК.

Мал. 3. Дынаміка абароны дысертацый па міжнароднай праблематыцы у 1991–2021 гг. у Рэспубліцы Беларусь

Fig. 3. Dynamics of defense of dissertations on international issues in 1991–2021 in the Republic of Belarus

Беларускімі вучонымі на дысертацыйным узроўні даследаваліся наступныя тэмы ў галіне гісторыі знешняй палітыкі Беларусі: знешняя палітыка Вялікага Княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай; міжнародныя аспекты дзяржаваўтваральных працэсаў на тэрыторыі Беларусі і знешне-палітычная дзейнасць БНР і БССР ў 1918–1920-я гг. і ў міжваенны перыяд; знешнепалітычная дзейнасць БССР пасля 1944 г.; знешняя палітыка незалежнай Беларусі. Найбольш даследаванымі ў галіне гісторыі знешняй палітыкі замежных краін заставаліся германская праблематыка, месца і роля краін Цэнтральнай і Сярэдняй Еўропы ў міжнародных адносінах, праблемы міжнароднай бяспекі; пачалі развівацца даследаванні гісторыі і актуальных праблем знешняй палітыкі краін Азіі і Афрыкі. Адносна храналагічных рамак даследаванняў трэба адзначыць, што амаль не вывучаліся міждзяржаўныя адносіны ў перыяд старажытнасці, у XVIII – першай палове XIX ст.; не было дысертацыйных прац па гісторыі міжнародных адносін у гады Другой сусветнай вайны.

Што тычыцца міжнародна-прававых і міжнародна-палітычных даследаванняў, то яны мелі больш эпизадны характар, чым даследаванні гісторыі і тэорыі міжнародных адносін і ў большасці выпадкаў адпавядалі навуковым інтарэсам найбольш уплывовых спецыялістаў у гэтых галінах.

Больш падрабязна тэматыка абароненых дысертацый будзе разгледжана ў наступных публікацыях аўтара. Часткова інфармацыя аб тэматыцы дысертацый прадстаўлена ў яго мінулых публікацыях [4–5].

Дадатак

Спіс доктарскіх дысертацый, абароненых у 1991–2021 гг. па міжнароднай праблематыцы

1. Аблова, Н. Е. КВЖД и российская эмиграция в Китае: международные и политические аспекты истории (первая половина XX в.): автореф. дис. ... д-ра ист. наук: 07.00.03 / Н. Е. Аблова; Ин-т Дальнего Востока РАН. – М., 2005. – 41 с.
2. Барабаш, В. В. Беларусь в советско-польских отношениях в период Второй мировой войны (1939–1945 гг.): автореф. дис. ... д-ра ист. наук: 07.00.03 / В. В. Барабаш; Бел. гос. ун-т. – Минск, 2020. – 48 с.¹
3. Гайдукевич, Л. М. Туризм в международных отношениях стран Центральной и Восточной Европы (1989–2009 гг.): автореф. дис. ... д-ра ист. наук: 07.00.15 / Л. М. Гайдукевич; Бел. гос. ун-т. – Минск, 2010. – 49 с.
4. Довгань, Е. Ф. Региональный механизм системы коллективной безопасности в современном международном праве: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.10 / Е. Ф. Довгань; Бел. гос. ун-т. – Минск, 2014. – 46 с.
5. Есин, Р. О. Политика трансграничного сотрудничества Республики Беларусь в европейской перспективе: региональное измерение: автореф. дис. ... д-ра полит. наук: 23.00.04 / Р. О. Есин; Бел. гос. ун-т. – Минск, 2012. – 40 с.
6. Кизима, С. А. Развитие национального государства в условиях глобализации: геополитический аспект: автореф. дис. ... д-ра полит. наук: 23.00.04 / С. А. Кизима; Бел. гос. ун-т. – Минск, 2009. – 43 с.
7. Космач, В. А. Внешняя культурная политика Германии в годы Веймарской республики (1919–1933 гг.): автореф. дис. ... д-ра ист. наук: 07.00.03 / В. А. Космач; РАН, Ин-т всеобщей истории. – М., 1995. – 50 с.

¹ Абарона не адбылася.

8. Космач, Е. Н. Политика США в отношении Югославии в 1943–1980 гг.: автореф. дис. ... д-ра ист. наук: 07.00.03 / Е. Н. Космач; Бел. гос. ун-т. – Минск, 2006. – 37 с.¹
9. Лазько, Р. Р. Еўрапейская палітыка Польшчы (1932–1939 гг.): аўтарэф. дыс. ... д-ра гіст. навук: 07.00.03, 07.00.15 / Р. Р. Лазько; Бел. дзярж. ун-т. – Мінск, 2001. – 38 с.
10. Лойко, Л. В. От коммунизма к социал-демократии: трансформация левой партии в Польше (1970–2000 гг.): автореф. дис. ... д-ра ист. наук: 07.00.03, 07.00.15 / Л. В. Лойко; Бел. гос. ун-т. – Минск, 2003. – 67 с.
11. Малевич, Ю. И. Эволюция концептуальных подходов к правам человека в условиях глобализации: автореф. дис. ... д-ра полит. наук: 23.00.04 / Ю. И. Малевич; Бел. гос. ун-т. – Минск, 2005. – 38 с.
12. Мартынюк, А. В. Австрия и Восточная Европа: становление и развитие политических взаимоотношений и культурных контактов (XIII–XV вв.): автореф. дис. ... д-ра ист. наук: 07.00.03 / А. В. Мартынюк; Бел. гос. ун-т. – Минск, 2021. – 48 с.
13. Матусевич, Е. В. Национально-государственные интересы Республики Беларусь в контексте процесса глобализации: автореф. дис. ... д-ра полит. наук: 23.00.04 / Е. В. Матусевич; Бел. гос. ун-т. – Минск, 2005. – 33 с.
14. Мацель, В. М. Политика Республики Беларусь на востоке и юге Азии (1991–2002 гг.): автореф. дис. ... д-ра ист. наук: 07.00.15 / В. М. Мацель; Дипломат. акад. МИД России. – М., 2005. – 38 с.
15. Мезга, Н. Н. Советско-польские отношения в советской и польской историографии 1918–1941 гг.: автореф. дис. ... д-ра ист. наук: 07.00.09 / Н. Н. Мезга; Бел. гос. ун-т. – Минск, 2016. – 46 с.
16. Мигун, Д. А. Беларусь в германо-советских отношениях (1918–1941 гг.): автореф. дис. ... д-ра ист. наук: 07.00.15 / Д. А. Мигун; Бел. гос. ун-т. – Минск, 2020. – 44 с.²
17. Ревяко, К. А. Борьба Рима и Карфагена за мировое господство: автореф. дис. ... д-ра ист. наук: 07.00.03 / К. А. Ревяко; Бел. гос. ун-т. – Минск, 2000. – 38 с.
18. Русакович, А. В. Германия во внешней политике Беларуси (1990–2015 гг.): автореф. дис. ... д-ра ист. наук: 07.00.15 / А. В. Русакович; Бел. гос. ун-т. – Минск, 2016. – 52 с.
19. Свилаас, С. Ф. ЮНЕСКО в системе внешнеполитической деятельности Белорусской ССР (1954–1964 гг.): автореф. дис. ... д-ра ист. наук: 07.00.15 / С. Ф. Свилаас; Бел. гос. ун-т. – Минск, 2018. – 47 с.
20. Снапковский, В. Е. Внешнеполитическая деятельность Белорусской ССР (1944–1953 гг.): автореф. дис. ... д-ра ист. наук: 07.00.02 / Ин-т истории АН БССР. – Минск, 1992. – 45 с.
21. Стрелец, М. В. ФРГ и проблемы ограничения и сокращения вооружений в Европе (1949–1990 гг.): автореф. дис. ... д-ра ист. наук: 07.00.03 / М. В. Стрелец; Бел. гос. ун-т. – Минск, 2002. – 40 с.
22. Толочко, О. Н. Международное экономическое право и имплементация его норм в национальную правовую систему (на примере Республики Беларусь): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.10 / О. Н. Толочко; С.-Петербур. гос. ун-т. – Минск, 2013. – 45 с.
23. Хмяліньскі, Б. Грамадскі рух у Польшчы за добрасуседства з Беларуссю (1991–2006 гг.): аўтарэф. дыс. ... д-ра гіст. навук: 07.00.15 / Б. Хмяліньскі; Бел. дзярж. ун-т. – Мінск, 2007. – 40 с.
24. Часноўскі, М. Э. Сістэмныя пераўтварэнні ў Рэспубліцы Польшча (1989–1999 гг.): аўтарэф. дыс. ... д-ра гіст. навук: 07.00.03, 07.00.05 / М. Э. Часноўскі; Бел. дзярж. ун-т. – Мінск, 2000. – 37 с.
25. Фрольцов, В. В. Политика ФРГ в отношении постсоветских государств (1991–2005 гг.): автореф. дис. ... д-ра ист. наук: 07.00.15 / В. В. Фрольцов; Бел. гос. ун-т. – Минск, 2017. – 50 с.
26. Шадурский, В. Г. Культурные связи Беларуси со странами Центральной и Западной Европы (1945–1990-е гг.): автореф. дис. ... д-ра ист. наук: 07.00.05 / В. Г. Шадурский; Бел. гос. ун-т. – Минск, 2000. – 37 с.
27. Швед, В. В. Грамадска-палітычнае жыццё на землях Беларусі (1772–1863 гг.): аўтарэф. дыс. ... д-ра гіст. навук: 07.00.02 / Бел. дзярж. ун-т. – Мінск, 2001. – 37 с.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Корзенко, Г. В. Подготовка научных и научно-педагогических кадров по историческим специальностям в Республике Беларусь / Г. В. Корзенко, О. В. Сафонова // XXI век: актуальные проблемы исторической науки: материалы Междунар. науч. конф., посвящ. 70-летию ист. фак. БГУ, Минск, 15–16 апреля 2004 г. – Минск: БГУ, 2004. – С. 157–159.
2. Наука и инновационная деятельность в Республике Беларусь. Статистический сборник [Электронный ресурс]. – Минск, 2022. – Режим доступа: <http://www.scienceportal.org.by/upload/2022/Oct/scienceandinnovation22.pdf>. – Дата доступа 20.04.2023.
3. Лінднэр, Р. Гісторыкі і ўлада: нацыятворчы працэс і гістарычная палітыка ў Беларусі XIX–XX стст. / Р. Лінднэр. – СПб.: Неўскі прасцяг, 2003. – 540 с.
4. Гурын, А. В. Уклад БДУ ў падрыхтоўку навуковых кадраў у галіне міжнародных адносін у Рэспубліцы Беларусь (1990–2021 гг.) / А. В. Гурын // Даследаванне міжнародных адносін і развіццё замежных сувязей у Беларускім дзяржаўным універсітэце: 1921–2021 гг.: манаграфія / А. В. Шарапа [і інш.]; пад рэд. А. В. Шарапа (старш.), А. А. Дастанка, У. Е. Снапкоўскі (адк. рэд.), М. Э. Часноўскі. – Мінск: РІВШ, 2021. – С. 132–149.
5. Гурын, А. В. Падрыхтоўка навуковых кадраў па міжнародных адносінах у спецаветах па абароне дысертацый (1992–2017) / А. В. Гурын // Исследование международных отношений в Республике Беларусь: состояние и перспективы. К 25-летию кафедры международных отношений: материалы междунар. науч. конф. – Минск, 6 октября 2017 г.; БГУ. – Минск, 2018. – С. 73–75.

¹ Абарона не адбылася.

² Абарона не адбылася.

References

1. Korzenko G. V., Safonova O. V. Training of scientific and scientific–pedagogical personnel in historical specialties in the Republic of Belarus. *XXI century: actual problems of historical science. Materials of the international scientific conference* (Minsk, April 15–16, 2004). Minsk, BSU Publ., 2004, pp. 157–159 (in Russian).
2. *Science and innovation in the Republic of Belarus*. Statistical collection. Minsk, 2022. Available at: <http://www.scienceportal.org.by/upload/2022/Oct/scienceandinnovation22.pdf> (accessed 20.04.2023) (in Russian).
3. Lindner R. *Historians and power: the nation-making process and historical politics in Belarus of the XIX–XX century*. St. Petersburg, Nevsky prostyag Publ., 2003. 540 p. (in Belarusian).
4. Gurin A. V. *Contribution of BSU to the training of scientific personnel in the field of international relations in the Republic of Belarus (1990–2021)*. Research of international relations and development of foreign relations at the Belarusian State University: 1921–2021: monograph / A. V. Sharapo [et al.]; edited by A. V. Sharapo (Senior), A. A. Dostanko, V. E. Snopkovsky (Ed.), M. E. Chesnovsky. – Minsk, NIHE Publ., 2021, pp. 132–149 (in Belarusian).
5. Gurin A. V. *Training of scientific personnel in international relations in special councils for the defense of dissertations (1992–2017)*. Research of international relations in the Republic of Belarus: status and prospects. To the 25th anniversary of the Department of International Relations: materials of the Rep. sci. conf. Minsk, 6 October 2017. BSU. Minsk, 2018, pp. 73–75 (in Belarusian).

Информация об авторе

Гурин Александр Валерьевич – кандидат исторических наук, доцент, заведующий отделом докторантуры и аспирантуры. Академия управления при Президенте Республики Беларусь (ул. Московская, 17, 220007, Минск, Республика Беларусь). E-mail: gurin@pac.by

Information about the author

Aliaksandr V. Huryn – Ph. D. (Hist.), Associate Professor, Head of the Department of Doctoral and Postgraduate Studies. Academy of Public Administration under the President of the Republic of Belarus (17 Moskovskaya Str., Minsk 220007, Belarus). E-mail: gurin@pac.by